

Оскар Вайлд

Портрет
Доріана Грея

Харків
«ФОЛІО»
2023

ПЕРЕДМОВА

Митець — творець прекрасного.

Розкрити себе і втаїти митця — цього прагне мистецтво.

Критик — це той, хто спроможний передати в інший спосіб або в іншому матеріалі своє враження від прекрасного.

Найвища, як і найнижча, форма критики — це різновид автобіографії.

Ті, що в прекрасному вбачають бридке, — люди зіпсуті, які, однак, не стали через те привабливі. Це вада.

Ті, що в прекрасному здатні добачити прекрасне, — люди культурні. У них є надія.

Але справжні обранці ті, для кого прекрасне означає лише одне: Красу.

Немає книжок моральних чи неморальних. Є книжки добре написані чи погано написані. Ото й усе.

Ненависть XIX сторіччя до Реалізму — це лють Калібана, що побачив свою подобу в дзеркалі.

Ненависть XIX сторіччя до Романтизму — це лють Калібана, що не побачив своєї подоби в дзеркалі.

Моральне життя людини — для митця лише частина об'єкту. А моральність мистецтва полягає в досконалому використанні недосконалих засобів.

Митець не прагне нічого доводити. Довести можна навіть безперечні істини.

Митець не має етичних уподобань. Етичні уподобання митця призводять до непрощених манірності стилю.

Митець не має нездорових нахилів. Йому дозволено зображувати все.

Думка і мова для митця — знаряддя мистецтва.

Розбеженість і чеснота для митця — матеріал мистецтва.

З погляду форми за взірць усіх мистецтв править мистецтво музики. З погляду почуття — вмілість актора.

У будь-якому мистецтві є і прямоточність, і символ.

Ті, що силкуються сягнути поза прямоточність, ризикують.

Ті, що силкуються розкрити символ, ризикують також.

Глядача, а не життя — ось що, власне, відображує мистецтво.

Суперечки з приводу мистецького твору свідчать, що цей твір новий, складний і життєздатний.

Коли критики розходяться в думках — значить митець вірний собі.

Можна дарувати тому, хто робить корисну річ, — доки він не захоплюється нею.

Єдине виправдання того, хто робить некорисну річ, — його безмірне захоплення нею.

Будь-яке мистецтво не дає жодної користі.

Оскар Вайлд

РОЗДІЛ I

Робітню художника сповнювали густі пахощі троянд, а коли в садку знімався літній легіт, він доносив крізь відчинені двері то п'янкий запах бузкового цвіту, то погідніший аромат рожевих квіток шипшини.

З перського дивану, де лежав лорд Генрі Воттон, палячи своїм звичаєм одну по одній незліченні цигарки, можна було побачити лише блиск золотаво-ніжного, як мед, цвіту верболозу, чиє тремтливе віття, здавалося, насилу витримувало тягар полум'яної краси. Зрідка на довгих шовкових шторах величезного вікна миготіли химерні тіні птахів, утворюючи на мить щось подібне до японського малюнка, і тоді лордові Генрі думалося про блідолицих художників із Токію, які засобами мистецтва, з природи своєї статичного, намагались передати відчуття швидкості й руху. Ще більш угнічувало тишу сердите гудіння бджіл, що пробиралися високою невикощеною травою чи монотонно й настійливо кружляли біля покритих золотистим пилком вусиків розлогої жимолості. Невиразний клекіт Лондона долинав, наче басова нота далекого органа.

Посеред кімнати стояв на мольберті зроблений у повен зріст портрет надзвичайно вродливого юнака, а перед портретом дещо віддалік сидів сам художник, Безіл Голворд, раптове зникнення якого кілька років тому так схвилювало все лондонське товариство і викликало чимало найрозмаїтіших здогадок.

Художник дивився на прегарну юнакову постать, що її він так майстерно виобразив на полотні, і обличчя йому опромінював задоволений усміх.

Раптом він схопився і, заплющивши очі, притис пальці до повік, наче силкуючись утримати в пам'яті якийсь чудовий сон і боячись пробудитись.

— Це твоя найкраща робота, Безіле, найкраща з усіх, що ти створив, — мляво сказав лорд Генрі. — Ти конче повинен надіслати її наступного року на виставку в «Гровнері». Тільки не до академії — зали академії занадто великі й вульгарні. Там вічно або так багато людей, що за ними не видно картин, або так багато картин, що за ними не видно людей. Одне жахливе, а друге ще гірше. Ні, «Гровнер» — це єдине відповідне місце.

— Я взагалі не збираюсь її виставляти, — відгукнувся Безіл, кумедно закидаючи голову — характерний рух, з якого кпили його приятелі ще в Оксфорді. — Ні, я не виставлятиму її ніде.

Лорд Генрі здивовано звів брови і поглянув на нього крізь примхливі кільця голубого диму від заправленої опієм цигарки.

— Ніде не виставлятимеш? Мій любий, чому? Ти маєш якісь підстави? Що за дивацький народ ці художники! Із шкіри пнуться, аби набути популярності, а як тільки вона приходить, — здається, прагнуть позбутись її. Це ж так нерозумно! Бо коли прикро, що про тебе забагато говорять, то ще прикріше, коли про тебе зовсім не говорять. А цей портрет підніс би твоє ім'я, Безіле, далеко над усіма молодими художниками в Англії і примусив би старих запалитись ревностями, коли вони ще здатні на емоції.

— Я знаю, ти будеш сміятися з мене, але я справді не можу виставити цього портрета, — повторив художник. — Занадто багато самого себе я вклав у нього.

Лорд Генрі засміявся, випростуючись на дивані.

— Ну от, я ж знав, що ти сміятимешся. Але це таки щира правда.

— Занадто багато самого себе!

Слово честі, Безіле, я не думав, що в тобі стільки марнославства. Ти, з твоїм суворим обличчям і чорним як ву-

гіль волоссям, — і цей юний Адоніс, наче зроблений із слонової кості й трояндових пелюсток! Не бачу найменшої схожості між вами!.. Адже він Нарцис, мій любий, а ти... Ну, звичайно, в тебе одухотворене лице і таке інше... Але Краса, справжня Краса, кінчається там, де починається одухотвореність. Інтелект — уже сам собою щось диспропорційне. Він нівечить гармонію обличчя. Ту ж мить, як хтось береться думати, у нього або видовжується ніс, або розширюється чоло, або щось інше псує лице. Візьми першого-ліпшого з цих визначних учених мужів і подивись, до чого вони всі відразливі! Ясна річ, за винятком церковників. Але в церкві їм не доводиться голів сушити. Вісімдесятирічний єпископ у проповіді повторює те, що йому казали, коли він був вісімнадцятирічним хлопцем, — тож, природно, його вигляд усе так само по-молодечому принадний. Судячи з портрета, твій таємничий юний друг, імені якого ти не хочеш назвати, має чарівну вроду, отже, він ніколи не думає. Я таки цілком певен того. Він — прекрасне бездумне створіння, яке мусять бути з нами завжди: і взимку, коли ми не маємо квіток, щоб милуватись ними, і влітку, коли ми потребуємо чогось, що остудило б мозок. Не лести собі, Безіле: ти ані крихти не схожий на нього.

— Ти не розумієш мене, Гаррі, — відказав митець. — Звичайно, я не схожий на нього. Я знаю це дуже добре. Як на правду, то я б навіть жалкував, якби став на нього схожим. Ти знизуєш плечима? Я щиро кажу.

Усіма, хто має непересічний розум чи красу, правує в житті лихий фатум, — той самий, що спрямовував непевну ходу монархів протягом усієї історії. Краще не виділятися над своїм середовищем. Бо на цім світі виграють лише потвори й нездари. Вони можуть невимушено сидіти і позіхати на виставі життя. Нехай їм зовсім не знана радість перемоги, але ж зате вони обходяться й без гіркоти поразки. Вони живуть так, як ми всі мали б жити: байдужно, без турбот, без хвилювань. Вони не завдають руїни іншим і не зазнають її самі від чужих рук. Твоя знатність і багатство, Гаррі; мій розум і хист, хоч які вони є; врода Доріана Грея — за все це, чим боги нас наділили, ми відпокутуємо, тяжко відпокутуємо...

— Доріан Грей? Це його ім'я? — спитав лорд Генрі, підходячи через кімнату до Голворда.

— Так. Я не збирався називати його тобі.

— Але чому?

— Просто сам не знаю... Якщо хтось мені дуже подобається, я ніколи й нікому не називаю його імені. Бо це немовби значить поступитись часткою дорогої тобі людини. Я справді закохався у таємничість. Здається, лише завдяки їй сучасне життя і може бути чудесне чи заманливе для нас. Звичайнісінька річ стає чарівною, якщо ми криємося з нею. Виїжджаючи з Лондона, я ніколи не кажу своїм, куди їду. Бо якби я сказав — пропала б уся насолода. Напевно, це чудна звичка, але все-таки вона вносить чимало романтичного в життя. Ти, мабуть, тої гадки, що все це страшенні дурниці?

— Анітрохи, — відповів лорд Генрі, — анітрохи, любий Безіле. Ти, здається, забуваєш, що я одружений; а єдине, чим шлюб зачаровує, — це приховування правди, без чого не обходяться ані чоловік, ані жінка. Я ніколи не знаю, де моя дружина, і вона ніколи не знає, що я роблю. Випадково здибавшись, — а це буває, коли ми потрапляємо разом десь на обід чи гостюємо у герцога, — ми з найсерйознішими мінами торочимо одне одному найбезглуздіші історії.

Моїй жінці це вдається куди краще, ніж мені, — вона ніколи при цьому не бентежиться так, як я. І заскочивши десь мене, — вона зовсім не зчинює сварки. Часом мені навіть хочеться вивести її з рівноваги, а вона тільки сміється, та й годі.

— І як ти можеш таке казати про своє подружнє життя?! — зауважив Безіл Голворд, підходячи до дверей у садок. — Я впевнений, що насправді ти дуже порядний сім'янин і просто соромишся власних чеснот. Дивна з тебе людина, Гаррі! Ти ніколи не кажеш нічого морального і ніколи не робиш нічого неморального. Твій цинізм — це тільки поза.

— Як на мене, поза, та ще й найдратливіша — це коли поводишся природньо! — скрикнув, сміючись, лорд Генрі.

Обидва молодики вийшли в садок і сіли на бамбукову лаву в тіні високого лаврового куща. Сонячні пасма слалися крізь гладке листя, а в траві легенько погойдувались білі стокротки.

Якусь хвилину обоє сиділи мовчки. Тоді лорд Генрі витягнув годинника і тихо промовив:

— На жаль, мені вже час іти, Безіле. Але мені б хотілося, щоб ти перед цим відповів на те моє запитання.

— На яке саме? — запитав художник, не підводячи погляду.

— Ти добре знаєш, на яке.

— Не знаю, Гаррі.

— Гаразд, я тобі нагадаю. Я хочу, щоб ти все ж таки пояснив мені, чому ти відмовляєшся виставити портрет Доріана Грея. Я хочу знати справжні підстави.

— Я сказав тобі їх.

— Ні, ти лише сказав, що вклав у портрет занадто багато самого себе. Але ж це несерйозно!

— Ти розумієш, Гаррі, — Безіл Голворд подивився товаришеві просто в обличчя, — кожен портрет, намальований з натхненням, — це, власне, портрет художника, а не того, хто йому позував.

Натурник — то суто зовнішнє. Маляр на полотні розкриває не його, а скоріше самого себе. Ось через це я й не виставлю цього портрета — я боюся, чи не виказав у ньому таїни власної душі.

Лорд Генрі засміявся.

— Ну й що ж то за таїна?

— Добре, я розповім тобі... — збентежено озвався Голворд.

— А я, Безіле, охоче вислухаю, — з поривом у голосі мовив його товариш, переводячи погляд на художника.

— Тут, власне, дуже мало що можна сказати, Гаррі, і я сумніваюсь, чи ти взагалі зрозумієш мене. Та й навряд чи повіриш цьому...

Лорд Генрі посміхнувся, а тоді нахилився й зірвав у траві рожеву стокротку.

— Я цілком певен, що зрозумію, — відповів він, приглядаючись до золотистого кружална квітки, обмереженого білими пир'їнами пелюсток. — А щодо віри, то я можу повірити у будь-що цілком неймовірне.

Вітерець здмухнув кілька квіток з дерев, і важкі зоряні грона бузкового цвіту колихнулись у м'якому повітрі. Під

муром засюрчав коник; довгою блакитною ниткою на прозорих брунатних крильцях пролетіла бабка... Лорд Генрі немовби відчув биття Безілового серця, і йому кортіло знати, що він почує далі.

— Ось уся ця історія, — перегадом почав художник. — Два місяці тому мені довелося бути на вечорі у леді Брендон. Адже ми, бідні митці, мусимо вряди-часи показуватись у товаристві, нагадуючи публіці, що ми не дикуни. Ти ж сам колись був сказав, що у фраку й білій краватці навіть біржовик може зажити репутації цивілізованої істоти.

Отож пробувши у вітальні хвилин десять і набалакавшись із гладкими препишними вдовицями й нудними академіками, я раптом зауважив, що хтось на мене дивиться. Повернувшись убік, я вперше побачив Доріана Грея. Коли наші очі зустрілись, я відчув, що блідну. На мить мене поймав інстинктивний страх. Я збагнув — переді мною така чарівна врода, що може поглинути всю мою душу, все моє ество, ба навіть усе моє мистецтво, коли я тільки піддамся її чарам. Я не потребував жодних сторонніх впливів у своєму житті. Ти добре знаєш, Гаррі, яка незалежна вдача в мене. Я завжди був сам собі пан, принаймні аж доки зустрівся з Доріаном Греем... Але не знаю, як і пояснити це... Немов чийсь голос казав мені, що життя моє може круто змінитися. Я невиразно передчував, ніби Доля готує для мене витончені радощі і такі ж витончені страждання. Опанований страхом, я повернувся з наміром вийти з вітальні. Не те, щоб сумління мене підганяло, ні, це, певніше, було боягузтво. Звісно, спроба накивати п'ятами не додає мені честі...

— Сумління і боягузтво — власне, одне й те саме, Безілле. Сумління — це лише фасад боягузтва, та й годі.

— Не вірю я цьому, Гаррі, і певен, що й ти не віриш. Проте, хоч би що там спонукало мене, — між іншим, це могла бути й гордість, бо я таки дуже гордий, — я все ж протискувався до дверей. І тут, ясна річ, я натикаюся на леді Брендон. «Чи не збираєтесь ви втікати так рано, містере Голворд?» — вигукнула вона. Ти ж знаєш, який у неї на диво пронизливий голос!

ЗМІСТ

Передмова	3
Розділ I	5
Розділ II	18
Розділ III	34
Розділ IV	47
Розділ V	62
Розділ VI	74
Розділ VII	82
Розділ VIII	94
Розділ IX	108
Розділ X	118
Розділ XI	127
Розділ XII	146
Розділ XIII	153
Розділ XVI	159
Розділ XV	171
Розділ XVI	180
Розділ XVII	189
Розділ XVIII	195
Розділ XIX	205
Розділ XX	214